

**ПЕНІТАНЦІАРНІ СТАНДАРТИ РАДИ ЄВРОПИ:
ЗАХИСТ ПРАВ В'ЯЗНІВ**

В 1949 р. було створено таке суспільно-політичне об'єднання, як Рада Європи (*далі* – РЄ). При цьому ідею «єднання Європи» було тісно переплетено з традиціями «європоцентризму» (особлива роль Європи у створенні сучасної цивілізації, її основних цінностей, в тому числі стандартів політичної демократії та правової державності) [5, с. 304]. В рамках Ради Європи створено дієвий контрольний механізм за дотриманням державами-членами зобов'язань із захисту прав людини через Європейський суд з прав людини (*далі* – ЄСПЛ), Комітет Міністрів та Парламентську Асамблею [3, с. 260]. Це дуже вплинуло на розвиток не лише європейських, а й інших держав світу.

Відповідно до ст. 3 Статуту РЄ, «кожна держава, що є членом РЄ, зобов'язана визнавати принцип верховенства права та принцип забезпечення для кожної особи, яка перебуває під її юрисдикцією, гарантій щодо здійснення прав людини і основоположних свобод» [4]. Можна зробити висновок, що права людини та їх захист є одним із напрямків діяльності РЄ, результати якої закріплюються в найважливіших міжнародно-правових актах і лежать в основі європейського міждержавного співробітництва. Саме міжнародне регулювання пенітенціарних питань є тим контрольним інструментом, який забезпечує прозорість і об'єктивність ув'язнення осіб. Особи, засуджені до кримінальних покарань, або ув'язнені на будь-якій стадії кримінального судочинства, є найбільш незахищеною категорією осіб через те, що вони обмежені у своїх суб'єктивних правах. Інформація про порушення прав в'язнів не є загальнодоступною, оскільки такі випадки зазвичай вирішуються на національному рівні в рамках функціонуючої в державі пенітенціарної системи.

У діяльності, пов'язаній із захистом прав в'язнів, беруть участь такі органи та інститути РЄ: 1. Європейський суд з прав людини; 2. Комітет Міністрів Ради Європи; 3. Європейський Комітет із запобігання катуванням; 4. Комісар з прав людини [2, с. 27]. Під міжнародними стандартами у сфері захисту прав людини слід

розуміти міжнародні норми, що регламентують та розвивають принципи захисту прав людини. В першу чергу, це зобов'язання держав забезпечувати індивідам основоположні права та свободи та не допускати жодної дискримінації. Основними загальними європейськими правовими актами із захисту прав людини є: Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) та Протоколи до неї; Статут Ради Європи (1949 р.); Європейська соціальна хартія (1961 р.); Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1987 р.). Європейські пенітенціарні стандарти є результатом співробітництва відповідних суб'єктів міжнародного права. Міжнародне співробітництво в пенітенціарній сфері спрямовано на захист прав осіб: 1) засуджених до кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі; 2) засуджених до кримінальних покарань у вигляді позбавлення волі; 3) які знаходяться під слідством, перебувають в пенітенціарних установах [5, с. 305].

За сферою впливу пенітенціарні стандарти поділяються на: 1) акти, що стосуються працівників пенітенціарних установ; 2) акти, що регламентують поводження з окремими категоріями засуджених; 3) правила застосування заходів, не пов'язаних із позбавленням волі; 4) ті, що стосуються поводження з особами, позбавленими волі. За спеціалізацією європейські регіональні акти можна класифікувати на: 1) акти спеціалізованого характеру – норми, які безпосередньо відображають спеціальні права в'язнів; 2) акти загального характеру – визначають права людини та містять окремі стандарти поводження з в'язнями [1, с. 57]. За суб'єктами, на яких поширюється дія європейських пенітенціарних стандартів, їх можна класифікувати на: 1) ті, що стосуються визначених професійних груп персоналу пенітенціарних установ (лікарі, вчителі тощо); 2) ті, що стосуються окремих категорій засуджених (жінки, неповнолітні тощо); [1, с. 62].

Незважаючи на те, що більшість пенітенціарних стандартів, прийнятих в рамках Ради Європи, є рекомендаційними, вони все ж таки мають велике значення для розвитку та вдосконалення пенітенціарних систем світу. Міжнародне співтовариство не може зобов'язати держав-учасниць реалізовувати на практиці всі міжнародні стандарти через те, що дана сфера частково належить до виключної компетенції держав і, як наслідок, не кожна з них

має можливість утримувати саме такий «стандартизований» пенітенціарний апарат. Але саме забезпечення прав в'язнів і реалізація на практиці європейських пенітенціарних стандартів є дуже важливим показником демократичності держав. Тому міжнародна спільнота повинна постійно прагнути до розробки нових контрольних механізмів за дотриманням прав в'язнів та вдосконалювати вже існуючі, підвищуючи їх ефективність.

Джерела:

1. Гулак О. Гармонізація вітчизняного законодавства з міжнародними правовими актами в контексті оптимізації функціонування кримінально-виконавчих установ. *Вісник прокуратури*. 2007. № 12. С. 56–63.
2. Дамирли М. А., Анцупова Т. А. Право Совета Европы: схемы, таблицы, определения и комментарии. Учебное пособие. Изд. 2-е. Одесса : Фенікс, 2008. 284 с.
3. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції: монографія / Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк, с. Г. Серьогіна [та ін.]; за заг. ред. Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка. – К. : Ред. журн. «Право України»; Х.: Право, 2013. 336 с.
4. Статут Ради Європи від 5 травня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001#Text.
5. Туманов В. А. Европейский суд по правам человека. Очерк организации и деятельности. В. А. Туманов. М. : Издательство НОРМА, 2001. 304 с.

Науковий керівник – д.ю.н, професор Сурілова О. О.